

การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach)

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

THE DEVELOPMENT OF THINKING SKILL BY OPEN APPROACH FOR MATTAYOMSUKSA 1 STUDENTS

ไพโรจตร บ้านเหล้า (Praijit Banlao)*

ลัดดา ศิลาโนย (Ladda Silanoi)**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) และเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยและหน่วยการเรียนรู้เรื่องวิถีไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนโคกโพธิ์ไชยศึกษา อำเภอกอกโพธิ์ไชย จังหวัดขอนแก่นจำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) จำนวน 9 แผน ใช้เวลา 10 ชั่วโมง 2) แบบบันทึกพฤติกรรมการสอนของครู 3) แบบบันทึก พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน 4) แบบสัมภาษณ์นักเรียน 5) แบบทดสอบท้ายวงจร 6) แบบทดสอบวัดทักษะการคิด 7) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีวงจรปฏิบัติการวิจัย 3 วงจร คือ วงจรปฏิบัติการที่ 1 ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 - 3 วงจรปฏิบัติการที่ 2 ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 - 6 และวงจรปฏิบัติการที่ 3 ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7-9 หลังจากทดลองกิจกรรมการเรียนการสอนเสร็จสิ้นลงในแต่ละวงจรปฏิบัติการทำการทดสอบย่อยเพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านทักษะการคิด พบว่า ผู้เรียนมีทักษะการคิดผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 โดยมีคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 76.67 ของคะแนนเต็ม และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80.00 ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด

คำสำคัญ : การสอนแบบเปิด พัฒนาทักษะการคิด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Key Words : Open Approach, Development of Thinking Skills, Social Studies Learning Achievement

* นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้เรื่องพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตยและหน่วยการเรียนรู้เรื่องวิถีไทย ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 70 โดยมีคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 77.55 ของคะแนนเต็ม และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 85.00 ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด

ABSTRACT

The purposes of this study were firstly to develop of students thinking skills by Open Approach and to improve the Mattayomsuksa 1 student's learning achievement by Open Approach in Social Studies in unit of good citizens, Thai knowledge, Thai culture for Mattayomsuksa 1 at Khokphochaisuksa School The prescribed criterion is 70 percent of score and the prescribed student criterion isn't less than 70 percent passing.

40 students in one classroom from Mattayomsuksa 1 at Khokphochaisuksa School in 1st and 2nd semester by 2007 educational year. Khokphochai District, Khon Kaen province were purposively selected.

The research instruments included: (1) the 9 Open Approach lesson plans Social S 31101 in 10 hours (2) the teaching behavior observational checklists (3) the learning behavior observational checklists (4) the student interview form (5) the formative quizzes (6) the thinking skills test (7) the achievement test.

This research model was an action research principle with 3 research reflecting cycles. The first consisted of 1-3 lesson plans; the second 4-6; and the third 7-9 all using the established instructional models. The reflecting operations data were consequently brought up for analyzing by the researcher in order to improve learning activities in the next lesson plan.

With the implementation of the Open Approach and the action research model, this study revealed the following findings.

1. The development of thinking skills: it was found that the students' thinking skills were better. Their mean score of student was 76.67 percent which was higher than the prescribed criterion of 70 percent, 80.00 percent of student numbers achieved the setting score criterion and this was higher than the prescribed student criterion of 70 percent.

2. The Social Studies learning achievement: it was found that the students' learning achievement was better too. Their mean score of student's learning achievement was 77.55 percent which was higher than the prescribed criterion of 70 percent, and 85.00 percent of student numbers achieved the setting score criterion and this was higher than the prescribed numbers criterion of 70 percent and most of the students had successfully achieved in most of the learning experiences they had engaged.

1. บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต้องการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นยึดมนุษย์หรือนักเรียนเป็นตัวตั้งหรือที่เรียกว่านักเรียนสำคัญที่สุด และถึงแม้ว่าจะเน้นนักเรียนเป็นสำคัญก็ไม่ได้แปลว่า ครูต้องลดบทบาทหรือลดความสำคัญลง ตรงกันข้ามครูกลับมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น (ประเวศ วสี, 2543)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรประกอบด้วย องค์ความรู้ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน เป็น 8 กลุ่มสาระดังนี้ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5) ศิลปะ 6) สุขศึกษาและพลศึกษา 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8) ภาษาต่างประเทศ สาระทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนรู้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มหลักในโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้จัดการเรียนรู้ ตลอด 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากประสบการณ์การสอนรายวิชา ส31101 สังคมศึกษา ของผู้วิจัยในปีการศึกษา 2549 พบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนโคกโพธิ์ไชยศึกษาขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และขาดการมีวิสัยทัศน์ จากการประเมิน ของ สมศ. เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2 กุมภาพันธ์ 2549 สรุปผลการประเมินระดับมาตรฐานที่ 4 เกี่ยวกับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ไม่ได้มาตรฐาน คุณภาพ สมศ. (ค่าเฉลี่ยของผลประเมิน 2.75) ซึ่งถ้าปล่อยให้ปัญหานี้ดำเนินต่อไปคงไม่เป็นผลดีต่อการเรียนการสอน ในรายวิชา ส31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ด้วยเพราะการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นกระบวนการคิดที่หลากหลายหรือกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ไปเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนโดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูจะใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ถ่ายทอดเน้นเนื้อหาตามที่หลักสูตรกำหนดไว้และต้องสอนเนื้อหาให้ครบตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ เพื่อหวังผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้สูงขึ้น (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์และคณะ, 2546)

การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีแบบเปิด (Open Approach) เป็นนวัตกรรมใหม่ของการเรียนการสอน ซึ่งแนวคิดของระบบนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) และการสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry) ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) นี้ต้องอาศัยทักษะกระบวนการคิดค่อนข้างมาก ทั้งของครูผู้สอนเองและของนักเรียน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้นี้จะเป็นกิจกรรมที่หลากหลายทั้งเกม กรณีตัวอย่าง บทความ ข่าว ฯลฯ แต่กิจกรรมต่างๆ ที่นำมาใช้นี้จะสร้างขึ้นเป็นสถานการณ์ โดยใช้ปัญหาปลายเปิด (ลัดดา ศิลาน้อย และอังคณา ดุงคะสมิต, 2550)

จากความสำคัญที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำปัญหาปลายเปิดมาใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้กับหน่วยการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยถือว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นโดยมุ่งให้นักเรียนได้ฝึกความคิดที่เป็นเหตุผลคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ มีทักษะในการค้นหาความรู้ และสามารถแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

2. คำถามการวิจัย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธี

การสอนแบบเปิด (Open Approach) จะพัฒนาทักษะการคิด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนได้อย่างไร

3 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) และเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาห้อง 1/1 โรงเรียนโคกโพธิ์ไชยศึกษา ตำบลบ้านโคก อำเภอกอพระชัย จังหวัดขอนแก่น ประจำปีการศึกษา 2550 จำนวน 40 คน

4.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

4.2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach)

4.2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะการคิด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้เรื่องพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยและหน่วยการเรียนรู้เรื่องวิถีไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ทักษะการคิด หมายถึง ความสามารถในการแสวงหาข้อมูล โดยการอธิบายหาสาเหตุที่มาของปัญหา และปรากฏการณ์ คาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากสาเหตุ และปัจจัยต่างๆ แปลความหมายและสรุปความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และเป็นการแสวงหาวิธีปฏิบัติเพื่อรวบรวมข้อมูล จัดกระทำข้อมูล สื่อความหมายข้อมูลและตรวจสอบ

พิสูจน์ข้อมูล จากคะแนนของนักเรียนที่เรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีไทยประชาธิปไตย และหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทย ซึ่งได้จากการทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิด

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนของนักเรียนที่เรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีไทยประชาธิปไตย และหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทย ซึ่งได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

รูปแบบการสอนแบบเปิด (Open Approach) หมายถึง การสอนที่ฝึกให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการคิดที่หลากหลาย เป็นวิธีการที่ครูต้องใช้ความคิดหาวิธีการที่จะให้นักเรียนได้เปิดความคิด ให้หลากหลายจะอยู่ในเรื่องของการนำเสนอความคิดเห็นหรือการกำหนดปัญหาขึ้นมา เพื่อกระตุ้นการคิด ของนักเรียนจะมีคำตอบประเด็นปัญหา อย่างกว้างขวางรวมทั้งมีแนวทางการแก้ปัญหา หรือมีการตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่เพื่อค้นหาความชัดเจนของคำตอบ ประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียมการ เพื่อทำให้เกิดความพร้อมพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่อไปแล้วเกิดการเปิดความคิดในช่วงการเตรียมการ

ขั้นสอน ประกอบไปด้วยกิจกรรม 3 ขั้นตอน

1. เป็นการสร้างสถานการณ์ปัญหากำหนดปัญหาเป็นขั้นตอนที่ผู้สอนนำเสนอปัญหาให้นักเรียนได้เผชิญปัญหาโดยผู้สอนไม่ได้แนะวิธีการแก้ปัญหาให้กับนักเรียน ซึ่งลักษณะปัญหาปลายเปิดมี 3 ชนิด คือ

1.1 กระบวนการเปิด มีวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องหลายทาง

1.2 ผลลัพธ์เปิด มีคำตอบถูกหลายคำตอบ

1.3 แนวทางการพัฒนาเปิด

2. แก้ปัญหาเป็นขั้นตอนการหาวิธีการที่หลากหลาย เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา

3. ขยายปัญหาเป็นขั้นตอนการขยายสู่ปัญหาใหม่โดยอาศัยฐานจากปัญหาเดิมและพิจารณาขั้นตอนการแก้ปัญหา

ขั้นสรุป

การสอนแบบเปิด (Open Approach) หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ต่างๆ ให้มีลักษณะที่เป็นปัญหาแบบเปิดกระตุ้นให้นักเรียนได้คิด โดยกำหนดสถานการณ์ไว้ 3 แนวทาง คือ สถานการณ์ A เป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาที่นำเสนอโดยครูเรียกว่า ปัญหาต้นกำเนิดเพื่อกระตุ้นนักเรียนให้ได้แนวทางหรือคำตอบที่หลากหลาย ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวาง สถานการณ์ B ที่มีอยู่ ครูมีบทบาทที่จะชี้แนะให้เกิดการอภิปรายเพื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดอื่นๆ อย่างหลากหลายที่จะได้มาซึ่งคำตอบที่เกิดจากการบูรณาการมีลักษณะเป็นความรู้ใหม่ที่สูงขึ้นกว่าความรู้เดิมที่มีอยู่ ส่วนสถานการณ์ C เป็นการเน้นสถานการณ์ใหม่ที่พัฒนาขึ้นมากกว่าความรู้ที่มีอยู่เดิม โดยตัวนักเรียนจะสร้างปัญหาขึ้นมาใหม่โดยอาศัยพื้นฐานจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ A และสถานการณ์ B สำหรับการดำเนินการเรียนการสอนแบบเปิดในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้การดำเนินการตามขั้นตอนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยใช้หลักการของการเตรียมความพร้อมในการเรียน ในส่วนนี้หมายถึงรวมถึงการเตรียมตัวผู้สอนในด้านของวัสดุ สื่อ อุปกรณ์ กิจกรรมและตัวนักเรียนให้เกิดความพร้อมและความสนใจที่จะนำไปสู่ขั้นสอนที่มุ่งให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ตามสถานการณ์ที่ศึกษาดังกล่าวและจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนี้เองที่จะไปสู่การเปิดความคิดของนักเรียนที่กว้างขวางหลากหลายรวมทั้งการสรุปและการประเมินผลที่ได้จากนักเรียนและตัวครูจากการกำหนดสิ่งที่ต้องประเมินในการสอนแต่ละครั้ง ซึ่งขั้นตอนของการสอนนี้โนดะ (อ้างถึงใน ไมตรี อินทร์ ประสิทธิ์, 2547)

6. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนาทักษะการคิด และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง

พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยและหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

6.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำแนกตามลักษณะของการใช้ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติ คือ แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้เรื่องพลเมืองดี สถานภาพบทบาท สิทธิเสรีภาพของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย จำนวน 9 แผน ใช้เวลา 10 ชั่วโมง

เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ดังนี้

- 1) แบบบันทึกพฤติกรรมการสอนของครู
- 2) แบบบันทึกพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน
- 3) แบบสัมภาษณ์นักเรียน
- 4) แบบทดสอบท้ายวงจร

เครื่องมือที่ใช้ประเมินประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

1) แบบทดสอบวัดทักษะการคิดซึ่งเป็นแบบทดสอบวัดทักษะการคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ทดสอบหลังเรียน แบบทดสอบวัดทักษะการคิดมีลักษณะเป็นปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537) ตามขั้นตอนดังนี้ ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นปฏิบัติการ (Act) ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ลงมือปฏิบัติการสอนด้วยตนเอง ดังนี้

1) สอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 9 แผนการจัดการเรียนรู้ ใช้เวลาทั้งสิ้น 10 ชั่วโมง โดยแบ่งตามเนื้อหา ต่อไปนี้

วงจรปฏิบัติที่ 1 ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1-3 รวมทั้งสิ้น 4 ชั่วโมง

วงจรปฏิบัติที่ 2 ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4-6 รวมทั้งสิ้น 3 ชั่วโมง

วงจรปฏิบัติที่ 3 ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7-9 รวมทั้งสิ้น 3 ชั่วโมง

2) ในระหว่างดำเนินการเรียนการสอน โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมการสอนของครู และแบบบันทึกพฤติกรรมการเรียนการสอนของนักเรียน ซึ่งในระหว่างดำเนินการสอนผู้วิจัยจะสังเกตการเรียนการสอนพร้อมบันทึกพฤติกรรมการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ส่วนแบบสัมภาษณ์นักเรียนนั้น ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยให้นักเรียนเขียนบันทึกการเรียนของตนเองและทำแบบทดสอบท้ายวงจร จนสิ้นสุดการสอนในแต่ละวงจร โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งอาศัยหลักการ วิเคราะห์วิพากษ์ เพื่อนำมาปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ในวงจรปฏิบัติการต่อไป

3) เมื่อผู้วิจัยทำการสอนครบทั้ง 9 แผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ให้นักเรียนทุกคนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 40 ข้อ และให้นักเรียนทุกคนทำแบบวัดทักษะการคิดจำนวน 40 ข้อ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละของคะแนนทดสอบย่อยท้ายวงจร และคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิด คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบายความ นำมาสู่การสรุปผลงานวิจัย และแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหามิฉะนั้นเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้รวบรวมจากเครื่องมือต่อไปนี้ คือ

- แบบบันทึกพฤติกรรมการสอน
- แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียน
- แบบสัมภาษณ์นักเรียน

7. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการ สรุปผลวิจัยได้ดังนี้

7.1 ด้านทักษะการคิด พบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 โดยมีคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 76.67 ของคะแนนเต็ม และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80.00 ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด

7.2 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง พลเมืองดีสถานภาพบทบาท สิทธิเสรีภาพของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยและหน่วยการเรียนรู้เรื่องวิถีไทยสถาบันทางสังคม ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมไทยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 โดยมีคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 77.55 ของคะแนนเต็ม และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 85.00 ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด

8. การอภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาทักษะการคิด และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา ส 31101 สังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open Approach) หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยและหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีไทย ผลที่ได้คือนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิด เท่ากับร้อยละ 76.67 และนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 และมีคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากับร้อยละ 77.55 และนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 85.00 ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

8.1 ด้านทักษะการคิด เกณฑ์การผ่านที่กำหนดในด้านทักษะการคิด คือ นักเรียนมีคะแนนรวมเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป และจำนวนนักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ซึ่งจากการทำคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิด คะแนน 40 คะแนน

นักเรียนได้คะแนนสูงสุดเท่ากับ 36 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 90.00 คะแนนต่ำสุดคือ 20 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 50 ได้คะแนนทดสอบรวม 1,227 คะแนน ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 30.67 คิดเป็นร้อยละ 76.67 และนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) เป็นกิจกรรมที่ฝึกพัฒนาทักษะการคิดสมาธิทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนทุกคนได้ปฏิบัติตามกิจกรรมฝึกทักษะการคิดด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องทั้ง 9 แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนใช้ประเด็นคำถามกระตุ้นทักษะการคิดถามนักเรียนเสมอเพื่อให้นักเรียนคุ้นเคยกับคำถามและแนวการตอบคำถามรวมทั้งใช้ข่าว สถานการณ์ บทบาทสมมุติ จึงทำให้นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ส่วนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์นั้น อาจเนื่องจาก นักเรียนไม่คุ้นเคยกับการเรียนในลักษณะนี้นักเรียนบางคนต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนนานกว่าจะสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง การสอนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ใช้เวลาจำกัดทำให้นักเรียนไม่มีเวลาในการปฏิบัติตามกิจกรรมที่เพียงพอและนักเรียนแต่ละคนก็มีความสามารถแตกต่างกันและมีนักเรียนจำนวนหนึ่งอ่านและเขียนหนังสือไม่คล่องจึงทำให้คะแนนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00

8.2 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เกณฑ์การผ่านที่กำหนดในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไปและจำนวนนักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ซึ่งจากการทำคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนน 40 คะแนน นักเรียนได้ คะแนนสูงสุดเท่ากับ 38 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 95 คะแนนต่ำสุดคือ 24 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 60 ได้คะแนนทดสอบรวม 1,241 คะแนน ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 31.02 คิดเป็นร้อยละ 77.55 และนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 85.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนทุกคนได้รวบรวมข้อมูลความรู้โดยใช้ทักษะการคิดด้วยตนเอง

อย่างต่อเนื่อง ทั้ง 9 แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนใช้ประเด็นคำถามกระตุ้นทักษะการคิด ถามนักเรียนเสมอเพื่อให้นักเรียนคุ้นเคยกับคำถามและแนวการตอบคำถามทั้งใช้ข่าว สถานการณ์ บทบาทสมมุติ ทำให้นักเรียนเรียนรู้และจดจำเนื้อหาได้ไม่ลืม ส่งผลให้นักเรียนสามารถทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเนื้อหาที่กำหนดนี้ได้ และมีนักเรียนจำนวนหนึ่งมีคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00

กระบวนการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้เด็กได้คิดวิเคราะห์ด้วยการปฏิบัติในกิจกรรมจากการลงมือทำด้วยตัวเองซึ่งเกิดจากความสนใจความต้องการที่ค้นหาคำตอบดังที่ ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2547) ให้ความหมายว่าการสอนแบบเปิดเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นปัญหาเพื่อกระตุ้นให้เด็กได้คิด ซึ่งสอดคล้องกับ ลัดดา ศิลาโนย (2548) ที่กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนแบบเปิดในวิชาสังคมศึกษาว่า การสอนแบบเปิดนี้จะช่วยส่งเสริมทักษะการคิดได้ดี เพราะมีกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการหรือความสงสัยที่เกิดจากตนเองเพราะกระบวนการเปิดนั้นเรียนที่ปัญหานักเรียนได้ฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตัวเองจากการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบและคิดเพื่อความกระจ่างชัดเจนในคำตอบ ลัดดา ศิลาโนย และอังคณา ตุงคะสมิต (2550) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) ในวิชาประวัติศาสตร์สำหรับครู สำหรับนักศึกษาสาขาสังคมศึกษา หลักสูตร 5 ปี ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาร้อยละ 80 ที่เรียนด้วยการสอนแบบเปิดมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการคิดวิเคราะห์ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป เป็นไปตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้ จากการอภิปรายดังกล่าวจะเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) เป็นวิธีการสำคัญที่สามารถสร้างและพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของนักเรียนได้ดีให้มีคุณลักษณะที่ประสงค์ได้เรียนรู้จากการคิดและลงมือปฏิบัติจริง “เรียนด้วยสมองและสองมือจริงๆ” ซึ่งเป็นการฝึกทักษะการคิดสามารถแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุมีผล ดังนั้นการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนโดยใช้การสอนแบบเปิด (Open Approach) จึงน่าจะเป็นวิธีการสอนวิธีหนึ่งที่ครูผู้สอนสามารถนำไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพต่อไป

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 สถานการณ์ของการเปิดประเด็นปัญหา ต้องมีความชัดเจนและต่อเนื่องอย่างเป็นขั้นตอนโดยเน้นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์กับตัวนักเรียน

9.2 เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาควรตกลงกับนักเรียนถึงข้อจำกัดเรื่องเวลาให้รับทราบเบื้องต้น นักเรียนจะได้ทำใจยอมรับได้แต่เนิ่นๆ หรือเตรียมพร้อม

10. เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2545 คู่มือการจัดการเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ประเวศ วะสี. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ และคณะ. (2546). การวิจัยเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเอกสารประกอบการรายงานวิจัยเรื่อง การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียน โดยเน้นกระบวนการทางคณิตศาสตร์. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2547). การสอนโดยใช้วิธีการเปิดในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ของญี่ปุ่น. วารสารคณิตศาสตร์ศึกษา, 2(5), 30-35.
- ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. (2537). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research). ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ลัดดา ศิลาโนย. (2548). สรุปผลโครงการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้: ด้วยวิธี Lesson Study Approach. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ลัดดา ศิลาโนย และ อังคณา ตุงคะสมิต. (2550). การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) ในวิชาประวัติศาสตร์สำหรับครู สำหรับนักศึกษาสาขาสังคมศึกษาหลักสูตร 5 ปี. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เรื่องอื่นๆ เช่น การรับประทานอาหารอาจจะรับประทานอาหารช้ากว่าคนอื่น เพื่อไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนการสอน

9.3 กิจกรรมที่จะนำมาใช้ควรเป็นกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจให้นักเรียนไม่เบื่อในกิจกรรมที่เน้นการเปิดประเด็น ผู้สอนควรมองหากิจกรรมอื่นแทรกบ้าง เช่น การแบ่งกลุ่ม ควรใช้ ภาพเพื่อความสนุกสนาน ใช้เกมเพื่อสรุป ใช้เพลงเพื่อกระตุ้นในขั้นเตรียมการ

9.4 คุณสมบัติของผู้สอน ควรมีหลักการทางจิตวิทยาสูง ในเรื่องของการเสริมแรงให้กำลังใจในการเปิดประเด็นความคิดของนักเรียนทุกคนตลอดจนการปรับเปลี่ยนวิธีและเทคนิคการเรียนการสอนทันทีทันใด เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการเรียนการสอนแบบเปิด